

Afdeling Neurologie

Medicijngebruik bij de ziekte van Parkinson

Inhoudsopgave

Inleiding
Algemene regels voor het innemen van medicijnen
Bijwerkingen medicijnen
Welke middelen worden voorgeschreven?
Veelgestelde vragen
Meer informatie

Inleiding

Als u de ziekte van Parkinson heeft, komt er een moment dat uw behandelend neuroloog medicijnen gaat voorschrijven. Dit kan bijvoorbeeld het moment zijn wanneer de klachten uw dagelijks functioneren gaan beperken. Bij de ziekte van Parkinson is alleen een behandeling van de symptomen mogelijk, de ziekte zelf kan niet worden gestopt of genezen. Toch is deze symptoombestrijding van het grootste belang. Het wel of niet innemen van de medicijnen kan het verschil uitmaken tussen wel of niet de dagelijkse dingen kunnen doen. Een logisch gevolg hiervan is dat medicijngebruik een centrale plaats inneemt in het leven van iedere patiënt met de ziekte van Parkinson. In deze folder staat informatie over verschillende medicijnen die regelmatig worden voorgeschreven bij de ziekte van Parkinson. De medicijnen zijn voor u op een rijtje gezet en daarnaast wordt belangrijke informatie gegeven over het innemen, de werking en de bijwerkingen van de medicijnen.

Algemene regels voor het innemen van medicijnen

Met vocht

U neemt de medicijnen altijd in met vocht, bijvoorbeeld water. Als u de medicijnen 'droog' inneemt, gaat de opname in het lichaam trager en kan het maagslijmvlies geïrriteerd raken. Als het doorslikken van de medicijnen u veel moeite kost, kan het helpen de medicijnen in te nemen met koud water of koude appelmoes. Koude producten verbeteren de slikreflex en verminderen de kans op verslikken.

Op tijd

Voor uw functioneren is het belangrijk dat u de medicijnen voor de ziekte van Parkinson op tijd inneemt. Hierdoor krijgt u minder schommelingen in het effect en voelt u zich beter. Zeker als u met een nieuw medicijn begint, is het aan te raden dit precies volgens voorschrift te doen. U krijgt dan een goede indruk van de werking na een eenmalige inname en van de werking gedurende de dag. Aan de hand van uw ervaringen kunt u met uw arts het schema bespreken en eventueel aanpassen.

Overleg

Vragen over de werking, de voorgeschreven tijden en de dosering, kunt u aan uw behandelend neuroloog stellen. Om bijwerkingen en problemen te voorkomen, is het belangrijk dat u niet op eigen houtje gaat dokteren. Stop niet met de medicijnen zonder te overleggen met uw arts, anders kan dit namelijk een duidelijke toename van klachten geven.

Vergeeten

Bent u vergeten de medicijnen in te nemen, zorg er dan voor dat de tijd tussen de verlate en de volgende inname gelijk is aan de tijd tussen de andere innamen. Als u uw medicijnen eenmaal vergeten bent, neem dan geen dubbele dosis bij de volgende inname!

Bijwerkingen medicijnen

Alle medicijnen kunnen bijwerkingen geven. De ernst is echter afhankelijk van de persoon, de leeftijd en overige aandoeningen met bijbehorende medicijnen. Het is bekend dat ouderen over het algemeen gevoeliger zijn voor bijwerkingen. Als u last heeft van bijwerkingen, kunt u dit met uw arts bespreken. Het is aan te bevelen om de combinaties van alle medicijnen die u inneemt te laten controleren door uw apotheek. De apotheker kan nagaan of de combinatie van bepaalde medicijnen goed verdragen wordt.

Behandeling van bijwerkingen

Bijwerkingen kunnen op verschillende manieren worden behandeld.

- Het is aan te bevelen om eerst af te wachten of u aan een bepaald medicijn moet wennen en de bijwerkingen een tijdelijk verschijnsel zijn. Een redelijke periode hiervoor is twee weken. Als na twee weken de bijwerkingen onveranderd zijn of zelfs toenemen, neem dan contact op met uw behandelend neuroloog. In overleg met hem kijkt u welke maatregelen het beste kunnen worden genomen;
- de dosering van de medicijnen kan worden aangepast. Heeft dit geen effect, dan kan uw neuroloog voorstellen andere medicijnen te gebruiken;
- de behandeling van bepaalde bijwerkingen bestaat soms uit het nemen van extra medicijnen.

Voorbeelden hiervan zijn:

- misselijkheid / braken: domperidon;
- lage bloeddruk (lager dan 100/60): fludrocortison;
- hallucinaties: clozapine, quetiapine;
- obstipatie: macrogol

Wat kunt u zelf doen om de bijwerkingen te beperken?

Er zijn bijwerkingen die u kunt verminderen door het aanpassen van uw voeding of leefregels.

- Als u na het innemen van de medicijnen een raar gevoel op de maag krijgt, kan het heel goed helpen om even te gaan liggen. Soms helpt het innemen van wat gember;
- u kunt uw stoelgang bevorderen door laxerende voedingsmiddelen te gebruiken. Voorbeelden hiervan zijn rode bieten, kiwi, uien, peulvruchten, spinazie, rabarber en zuidvruchten. Ook lijnzaad bij het ontbijt kan helpen. Voor voedingsadviezen kunt u overleggen met een diëtiste;
- neem vooral voldoende vocht, minimaal 1,5 liter per dag. U kunt de kans op een blaasinfectie verminderen door extra vocht en cranberrysap te drinken;
- extra beweging en buitenlucht hebben een positieve invloed op de stoelgang;
- als u duizelig bent, is het aan te raden voorzichtig op te staan en soms even te gaan liggen. Ook kan het dragen van steunkousen de duizeligheid verbeteren. Dit kan echter alleen na overleg met uw arts.

Hulpmiddelen om de medicijnen niet te vergeten

Als u er moeite mee heeft om steeds aan de tijden te denken waarop u medicijnen moet innemen, dan kan een medicijnendoos met signaalfunctie uitkomst bieden. Het is ook mogelijk een weekdosering uit te laten zetten door uw apotheker. Is deze service niet mogelijk bij uw apotheek, dan kunt u uw wijkverpleegkundige (thuiszorgorganisatie) vragen om uw medicijnen uit te zetten. De medicijnendoos met signaalfunctie (inhoud dagdosering) kunt u bestellen bij de Parkinson Patiëntenvereniging of bij uw apotheek. Het telefoonnummer van de patiëntenvereniging staat achter in deze folder. Daarnaast kunt u het overzicht raadplegen waarop staat aangegeven welke medicijnen u op welk moment moet innemen. Als u nog geen overzicht heeft, kunt u de arts of apotheker hiernaar vragen.

Welke middelen worden voorgeschreven?

Uw neuroloog schrijft op basis van uw klachtenpatroon en uw leeftijd een bepaald medicijn voor. Het vraagt soms enige tijd en geduld om het juiste middel en de juiste dosering uit te zoeken. Iedereen reageert anders op medicijnen en het is vaak balanceren tussen werking en bijwerking.

Er zijn verschillende groepen medicijnen die worden voorgeschreven bij de ziekte van Parkinson, te weten:

1. Levodopa
2. Dopamine agonisten
3. Glutamaat antagonist
4. COMT remmers
5. MAO-B remmers
6. Bètablokkers
7. Anticholinergica

Hieronder staan de verschillende medicijn groepen genoemd, met merknaam (de stofnaam staat tussen haakjes), werking en bijwerkingen.

1. Levodopa

Levodopa kent diverse toedieningsvormen. De diverse vormen verschillen in werkingsnelheid en dosis. Er zijn langzame, gewone en snelwerkende soorten. Levodopa wordt onder de volgende merknamen voorgeschreven:

- Sinemet (combinatie van levodopa met carbidopa);
- Sinemet CR (als Sinemet maar met langzame afgifte);
- Madopar (combinatie van levodopa met benserazide);
- Madopar HBS (als Madopar met langzame afgifte);
- Madopar Dispers (als Madopar met snelle afgifte).

Hoe werkt Levodopa?

Levodopa is een stof die in de hersenen wordt omgezet in dopamine. Dopamine is een stof die prikkels doorgeeft die onder andere nodig zijn om bewegingen soepel te laten verlopen. De levodopa is ter vervanging of aanvulling op de dopamine die u zelf in de hersenen aanmaakt. De combinaties met carbidopa of benserazide zorgen ervoor dat levodopa niet wordt afgebroken voordat het in de hersenen aankomt.

Wanneer krijgt u Levodopa voorgeschreven?

Levodopa wordt meestal als eerste middel voorgeschreven. Het onderdrukt het effectiefst de symptomen. Het leidt op de langere termijn niet tot meer motorische bijwerkingen en de kans op bijwerkingen, zoals gedragsstoornissen, beduidend kleiner is.

Levodopa met gereguleerde afgifte kan worden gegeven als u veel last heeft van overbeweeglijkheid. Levodopa met versnelde afgifte wordt gegeven om u snel op gang te helpen, bijvoorbeeld als u last heeft van ochtendstijfheid. Dit zijn dus middelen die niet direct na de diagnose worden voorgeschreven.

Bij het voortschrijden van uw ziekte kan de werking van levodopa steeds minder voorspelbaar worden. Hierdoor ontstaan er on-off klachten of overbeweeglijkheid. Als u deze klachten opmerkt, kunt u ze met uw neuroloog bespreken. Dit kan leiden tot het aanpassen van de medicatie.

Inname en tijdstip van inname

Levodopa neemt u een half uur voor of een half uur na de maaltijd in. Neem levodopa niet tijdens of direct na de maaltijd in. De opname vindt plaats in de dunne darm en verloopt sneller als deze niet gevuld is met voedsel. Let erop dat u de inname niet combineert met eiwitrijke producten zoals melk en vlees. Eiwitten blokkeren de opnamecapaciteit van levodopa, waardoor er minder levodopa in de hersenen aankomt. Het innemen van levodopa met vruchtensap bevordert juist de opname.

- Als u eenmaal daags Levodopa gebruikt, dan bij voorkeur 's ochtends innemen;
- als u tweemaal daags Levodopa gebruikt, dan bij voorkeur om de acht uur, bijvoorbeeld om 8.00 en 16.00 uur.
- als u driemaal daags Levodopa gebruikt, dan bij voorkeur om de vijf uur, bijvoorbeeld 8.00, 13.00 en 18.00 uur;
- als u viermaal daags Levodopa gebruikt, dan bij voorkeur om de vier uur, bijvoorbeeld 8.00, 12.00, 16.00 en 20.00 uur.

Overleg alle innametijden altijd met uw arts! Madopar Dispers tabletten kunt u bij voorkeur oplossen in water, vruchtensap of koolzuurhoudend bronwater en pas daarna innemen.

Bijwerkingen

Levodopa kan bijwerkingen geven, zoals overvloedige bewegingen, levendig dromen, hallucineren, misselijkheid en sufheid. De misselijkheid verdwijnt opvallend genoeg vaak bij hoger doseren !

Let op !

Soms gaat het weleens fout bij overdrachten van ziekenhuis naar verpleeghuis en weer naar huis. De gewone tablet wordt dan, per ongeluk, omgezet naar de vertraagde afgifte tablet (CR/HBS). Bij CR-preparaten wordt slechts 50-75% van de levodopa opgenomen in vergelijking tot een tablet met een gelijke dosis in reguliere formulering.

2. Dopamine agonisten

Sifrol (pramipexol)
Requip (ropinirol)
Neupro (rotigotine) als pleister
Apomorfine (als injectie of pomp)
Parlodel (bromocriptine)

Hoe werken dopamine agonisten?

Dopamine agonisten zijn medicijnen die de werking van dopamine nabootsen.

Wanneer krijgt u dopamine agonisten voorgeschreven?

In een later stadium van de ziekte worden ze vaak in combinatie met andere medicijnen gegeven, bijvoorbeeld met levodopa. Mocht er worden overwogen om de behandeling te starten met een dopamine-agonist, bijvoorbeeld bij een patiënt jonger dan veertig jaar die vanwege de leeftijd een grotere kans heeft om dyskinesieën te ontwikkelen, dan moet rekening worden gehouden met het kleinere effect op de motorische symptomen en de grotere kans op impulscontrolestoornissen.

Bijwerkingen

Dopamine agonisten kunnen bijwerkingen geven als misselijkheid, lage bloeddruk, verwardheid, sufheid, slaapstoornissen en hallucinaties.

3. Glutamaat antagonisten

Symmetrel (amantadine)

Hoe werkt Symmetrel?

Symmetrel is een middel dat het effect van dopamine kan versterken en tevens effectief kan zijn bij de behandeling van overtollige bewegingen.

Wanneer krijgt u Symmetrel voorgeschreven?

Symmetrel wordt vaak als startmedicijn voorgeschreven bij klachten als trillen, stijfheid en/of traagheid. In een later stadium van de ziekte wordt het voorgeschreven bij overbeweeglijkheid.

Bijwerkingen

Symmetrel geeft soms kans op hallucinaties en kan een marmerachtige verkleuring van de huid geven.

4. COMT remmers

Comtan (entacapone)
Tasmar (tolcapone)

Hoe werkt Comtan of Tasmar?

Comtan versterkt en verlengt het effect van levodopa, doordat een groter deel van de ingenomen levodopa de hersenen bereikt. Dit wordt veroorzaakt doordat in het bloed minder levodopa wordt afgebroken.

Wanneer krijgt u Comtan of Tasmar voorgeschreven?

Comtan of Tasmar wordt voorgeschreven als u merkt dat een medicijn uitgewerkt raakt en u voor de volgende medicijninname een periode minder goed functioneert. Oplossingen voor deze verschijnselen zijn het vaker geven van medicijnen (dus minder tijd tussen de verschillende innames) of het toevoegen van Comtan bij iedere inname van Madopar of Sinemet. Tasmar wordt meestal driemaal per voorgeschreven.

Bijwerkingen

Comtan en Tasmar kunnen overbeweeglijkheid, een droge mond, misselijkheid en diarree veroorzaken. Bovendien geeft Comtan een oranje verkleuring van de urine; dit kan overigens geen kwaad.

Stalevo

Comtan kan ook in combinatie met Sinemet in 1 tablet gegeven worden onder de naam Stalevo.

Tijdstip van inname

Comtan moet altijd samen met Sinemet of Madopar worden ingenomen. Dit gaat vanzelf als u Stalevo gebruikt. Comtan zonder Madopar of Sinemet is niet zinvol, omdat het geen effect zal hebben. Comtan heeft een goed effect

als u het 4 tot 5 keer per dag gebruikt. Bij minder medicijnen is er geen continue activiteit van Comtan, omdat het snel in het lichaam wordt afgebroken waardoor het een korte werkingsduur heeft.

Tasmar wordt bij de eerste dosis van de dag samen ingenomen met de eerste dagdosering van het levodopa-preparaat en de volgende doses 6 en 12 uur later geven. Bij driekwart van de patiënten, die > 600 mg levodopa per dag gebruiken, kan een verlaging van de gemiddelde levodopadosis van 30% nodig zijn.

5. MAO-B remmers

selegiline

rasagiline (Azilect)

safinamide (Xadago)

Hoe werken de MAO-B-remmers?

Deze middelen remmen de afbraak van dopamine en zorgt daarmee voor een langere werking van de aanwezige dopamine in de hersenen.

Wanneer krijgt u deze MAO-B-remmers voorgeschreven?

Meestal worden ze aan het begin van de ziekte voorgeschreven. Het kan het voorschrijven van dopamine agonisten of levodopa uitstellen.

Bijwerkingen

Deze middelen kunnen als bijwerking slaperigheid, een droge mond en duizeligheid geven. Ook kan slapeloosheid een bijwerking zijn, waardoor u het beter niet 's avonds kunt innemen.

6. Bètablokkers

Propranolol

Wanneer krijgt u propranolol voorgeschreven?

Dit wordt uitsluitend voorgeschreven bij invaliderende tremoren (beven danwel trillen) wat onvoldoende reageert op (voldoende hoog) gedoseerde dopaminerge therapie. Er zijn overigens meer bètablokkers maar dit is de meest gebruikte.

Bijwerkingen

Bètablokkers kunnen bijwerkingen geven als een trage hartslag, kortademigheid en nachtmerries. Soms koude handen en voeten of het fenomeen van Raynaud. Vermoeidheid, traagheid zijn meestal van voorbijgaande aard.

7. Anticholinergica

Artane (trihexyfenidyl)

Akineton (biperideen)

Hoe werken anticholinergica?

Anticholinergica zijn stoffen die de werking van acetylcholine tegengaan. Anticholinergica versterken het effect van dopamine op de motoriek, maar geven een verslechtering van het geheugen. Hierdoor zijn deze middelen niet geschikt voor ouderen.

Wanneer krijgt u anticholinergica voorgeschreven?

U krijgt anticholinergica voorgeschreven als u voornamelijk klachten van tremoren (beven danwel trillen) heeft en jonger bent dan 55 jaar. Meestal wordt er gestart met de medicijnen Artane of Akineton. Dit meestal wanneer propranolol al geprobeerd is (zie bij 6.).

Bijwerkingen

Akineton en Artane kunnen bijwerkingen geven als een droge mond, het afnemen van concentratievermogen en geheugenverlies. Ook klachten als niet kunnen uitplassen, vertraagde stoelgang en een langzame voedselvertering komen voor.

Veelgestelde vragen

Zijn er alternatieven als de voorgeschreven medicijnen onvoldoende werken?

Als het niet meer lukt om met de medicijnen die u gebruikt uw klachten te behandelen, kan de neuroloog alternatieven met u bespreken. De wisselwerking tussen uw klachten, het stadium van uw ziekte en de reactie op medicijnen is hierbij van belang.

Voorbeelden van alternatieven zijn het gebruik van apomorfine-injecties of een apomorfine-pomp die zorgt voor continue toediening. Een andere optie is het continu toedienen van levodopa via een sonde (salnetje) door de buikwand in de dunne darm (Duodopa). Als dit geen optie voor u is, kan een eventuele operatieve ingreep van de hersenen worden overwogen (deep brain stimulation ookwel DBS). Deze keuze wordt altijd in gezamenlijk overleg met u en uw neuroloog gemaakt. Deze 3 opties worden tegenwoordig gerekend tot de z.g. "advanced therapies".

Komen mijn klachten door de medicijnen of door de ziekte?

U kunt klachten hebben zoals een lage bloeddruk, verhoogde aandrang tot plassen, hallucineren, impotentie, pijnklachten, geheugenstoornissen, valneiging, slaapstoornissen en depressie.

Steeds zal weer de vraag opkomen of dit bijwerkingen zijn van de medicijnen of dat ze behoren bij de ziekte van Parkinson. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, zijn het patroon en het verloop van de klachten belangrijk. Bij de behandeling van de klachten zal uw arts in overleg met u voortdurend een afweging maken tussen het gebruik van bepaalde medicijnen en de voor- en nadelen ervan voor uw functioneren.

Meer informatie

Bij vragen over uw medicijnen, zoals de keuze voor het soort medicijn, de dosering, eventuele bijwerkingen en de bijstelling kunt u terecht bij uw behandelend neuroloog of de parkinsonverpleegkundige.

Het telefoonnummer van de Parkinson Patiënten Vereniging is (035) 656 13 69, e-mail is info@parkinson-vereniging.nl en de website is www.parkinson-vereniging.nl